

Vår familj hade inget val sade pappa. Vi kunde göra någonting åt det som hade skett. Visst kunde vi ha flyttat till väst medan det fortfarande gick, men både mamma och pappa hade sina jobb att tänka på. De ville inte riskera att stå arbetslösa på den andra sidan. Det var bättre här där alla hade jobb och lägenhet. De resonerade med tryggheten i första hand, de brydde sig inte om att vi inte var fria. Eller så trodde de det, att vi verkligen var fria att tycka och tänka som vi ville. Jag vet att vi inte fick det. Det vet väl alla nu, men jag förstod det redan som liten. De kom och tog grannen och förde bort honom. Jag frågade pappa varför. Han skakade bara på huvudet, ryckte på axlarna och gick därifrån. Av mamma fick jag veta att han hade gjort farliga tidningar och sagt saker som var förbjudna. Jag tänkte länge på vilka saker som var förbjudna och jag var själv väldigt rädd för att säga något sådant, även om jag inte riktigt visste vad det var för något. Jag trodde att man inte fick säga elaka saker och fördrev hela min barndom med att vara snäll och tyst. Jag fick inte säga dumma saker. Mamma och pappa levde på i tron om att allt var bra och att jag skulle bli en värlig ung dam som sållade sig till skocken.

Ni var så blinda allihop. Mamma, Pappa och alla ni andra. Ja, du också. Varför såg ni inte att allt var fel, varför kunde ni inte för en endaste sekund öppna ögonen? Det var väl det ni gjorde. Ni öppnade ögonen men höll munnen stängd. Ni ville ju inte säga något olämpligt. Ni var så fega allihop. Jag var väl också feg som barn. Alla barn fick lära sig feghet bakom järnridån. Ett arv från de vuxna. Att inte öppna käften och fråga så mycket. Bara sluta alla frågor och undringar inom sig och vara tyst och snäll. Vi tittade på den svarta kanalen och hörde nyheten om att de hade byggt en tre meter hög mur i betong runt oss, så att vi inte kunde komma över mer. Jag kände mig ensam i världen om att inte förstå, jag tyckte att vi blev som djuren på zoo. En inte helt dum jämförelse, får du hålla med om. Vi kunde inte komma ut ur buren, men de andra fick åka in en dag och titta på hur vi skötte oss. Tyckte ni att det var bra med bara en enda tv-kanal att titta på? Bara ett parti att rösta på? Jag måste ha gjort er alla besvikna. Fruktansvärt besvikna, men det var ett pris jag kunde betala.

Barndomen, grå som himlen. Tyst och stilla flöt den förbi, i ett disigt halvmörker av tystnad och rädsla. Allt var så tyst. Väggarna till det stora huset där vi bodde, gården

utanför, till och med vinden ruskade päronträden ljudlöst. Någon hade stulit allt ljud från min värld. Jag blev en tyst vägg själv. De kunde inte prata med mig, inte mamma eller pappa, inte lärarna eller läkaren. De trodde jag hade något fel i huvudet. Ju mer de trodde desto mindre talade jag. Till slut var det som om jag inte längre fanns, som om ingen annan fanns. Den blev en tunn kuliss att vandra i, vår slutna värld. Jag lovade att när jag blev stor skulle jag aldrig vara tyst mer utan skrika högst av alla. Jag hatade Brezjnev där borta och pipskägget här hemma. Hatade den förbannade svarta kanalen. Jag hatade muren mer än alla ni andra någonsin gjort. Men än så länge var jag mycket tyst, som en mus. Ett glödande kol, instängt i en blyg liten flickas kropp. Kolet skulle snart brinna, tänkte jag, brinna och förvandla pipskägget och muren till aska. Kanske tänkte jag inte så då, med de formuleringarna, men jag har väl lätt för att dramatisera. Jag hatar inte mamma eller pappa. Det går inte att hata sina föräldrar, inte på riktigt. Jag tycker synd om dem och hälsar på dem ibland, de bor fortfarande kvar i samma lägenhet men är mycket gamla nu. Den skall snart rivas, lägenheten. Jag tycker inte om det gamla bostadsblocket eller den gamla lägenheten. Jag är glad att de river mitt barndomshem, glad att de river och förstör allt som påminner mig om mitt hemland. Allt sånt vill jag glömma. Mitt slutna, tysta kulissland.

Fler och fler i min närhet försvann bort. De försvann bort till fängelser eller gud vet var. Nu är de förvandlade till papper i arkiv som öppnas, utreds och diskuteras. Jag tror det var där som den verkliga gnistan tändes, Jan, när de försvann. Du skulle varit med och sett mig. Jag visste inte hur jag skulle gå till väga. Jag var som en förvirrad höna som varken visste ut eller in. Visst skulle jag ha velat demonstrera och skrika ut min mening, men då skulle jag också försvinna. Ungdom. Pojkvänner. Fester. Jag började tala, försiktigt och stilla, men ändå talade jag. Jag kommer inte ihåg vem som sådde fröet i min hjärna. Det kan ha varit en pojke som jag gillade. En av de unga, arga som inte ville tiga mer. Någon som gått i samma tysta spår som jag men fått nog. Det kan ha varit vem som helst. Jag vill helst minnas att jag kom på det själv men jag tror inte det var så. Det var ingen dramatisk händelse som utlöste det. Inte som i någon bok, där någon vän dör i ens armar och man med tårar i ögonen lovar att hämnas mördaren. Inget sånt. Min hämnd hade helt stilla växt fram och ville ut.

Klart att mina föräldrar tyckte det var konstigt när jag gick med i partiets ungdomsförbund. De trodde ju att jag var dum i huvudet. Plötsligt stod deras tysta lilla dotter under vajande röda fanor och hyllade pipskägget och partiet. De var väl glada, så skulle de slippa se mig föras bort i framtiden. På ett sätt fördes jag nästan bort, Jan. De var nära att fånga mig med sina ideologier och sina hyllningar till det stora Moskva. Men jag tänkte bara tillbaka på allt det tysta och klarade mig. Med klart huvud steg jag i aktning hos fåren i ungdomsförbundet.

De såg upp till mig och mitt förstådda babbel om proletariats diktatur och mina hatfulla ordkaskader om västmakterna och fascisterna. Det var en hämnd bara det, att få lura i dem att jag ärligt stod på deras sida.

Jag skulle ha blivit skådespelerska, brukar jag säga mig själv, jag var övertygande. Till och med du trodde på mig hela vägen. Då kände vi inte varandra, jag kände ingen av er. Känner er inte nu heller. Thomas, Elsa, Erich eller dig, Jan. Jag tror ingen av oss kommer glömma dagen då vi träffades. Vi satt i ett nedgången logement på en förläggning utanför Moskva. Jag satt i den röda högborgen, det är otroligt. Ni var så glada över att ha blivit antagna. Världen låg för era fötter. Ni var så romantiska så det nästan är vackert. Jan, du var mest uppspelt av alla, du skrattade och kunde knappt sitta still. Som en liten pojke. Det kändes som om jag var den enda som fanns på riktigt där i rummet. Jag föraktade er alla, tyckte att ni var lurade av alla. Ni var lurade av mig, trodde jag. Utbildningen var inte så svår. Ni pustade, flämtade och blödde, men jag såg längre än till nästa hinderbana eller till nästa volym med böcker. Trots att jag avskydde allt ni stod för och er framtid, kunde jag inte hata er fullt ut.

Thomas, du hade ett överklagt romantiskt, sentimentalt skimmer över dig, som en gammal film. Något i det förflutna drog dig tillbaka i tiden, släpade sig bakom dig som en tung skugga. Du hade varit politiskt aktiv och kom in på de premisserna, annars hade du nog bara suttit och drömt någonstans hela ditt liv. Jag undrar vad det var för drömmar som spann i ditt huvud, drömmar om en lycklig framtid, eller en förlorad lycka, men övertygad var du alltid. Det är något fint med drömmare, måste jag vidhålla. Jag undrar om du har kvar det än, eller om du blivit kall och hård. Erich, soldaten. Du var den kallaste och tuffaste. Du var den sovjetiska idolbilden personifierad, stark och tyst med hammaren och skäran höjda över huvudet. En staty i marmor, med blicken riktad långt in i framtiden, men jag tror din framtid blev dunkel. Jag tänkte mig dig som

en oxe, ett simpelt dragdjur som gör vad man säger åt det, lyder piskan blint. Det är nedvärderande att tala så om någon människa, men när du inte gjorde annat än gapade och nickade åt allt och alla känns beskrivningen rättvis. Stackare, du skulle aldrig gå långt, du skulle för alltid vara kvar där nere på botten, krälades i leran med de andra soldaterna. Soldat, mer än så skulle du nog aldrig bli, tänkte jag, ett få som tog emot order utan att tänka själv. Därför förtjänade du mitt medlidande och patos och förtjänar det än. Vad har hänt dig nu, har du brutits ned och förpassats till dem som ingen framtid ser? Elsa, jag vet inte vad du ville med mig eller med någon. Du blev förälskad i Jan, det vet vi alla, men vad drev dig till det? Trodde du att ni skulle ha en framtid tillsammans, få barn och bilda familj? Naiviteten stod dig upp över öronen, du visste inte bättre än att tro på allt som andades lycka och framtid. Du valde att blunda för verkligheten och det svarta, ännu en drömmare. Kanske var du manipulativ, eller så förstod jag dig aldrig riktigt. Det går inte att ogilla någon som du, Jan. Du letade upp någonting hos oss alla som vi saknade, en skatt som vi aldrig skulle upptäckt själva.

Nej, jag blev inte kär i dig. Att du så brann för det som jag hatade gjorde allt sånt omöjligt. Du pratade alltid om Berlin och hur mycket du älskade staden, hur glad du var över muren som stod i mitten. Fast du flackade på blicken. Någonting svajade inom dig, något du inte ville skulle komma fram. Men jag såg, jag hade svajat och vacklat inombords i flera år, jag kände igen mig. Varför kunde du inte sagt vad det var som oroade dig? En gång var vi på tu man hand. Jag försökte få ur dig vad det var som tryckte dig, varför du inte kunde vara lika stadig på blicken som Thomas eller Erich. Du hade kommit så här långt, du ville ut till Västtyskland för att spionera på fienden, men du var rädd. Man får inte vara rädd i den här världen, stackars Jan, man får inte vara rädd eller tyst, då kommer de och tar en till slut. Jag tyckte om dig, jag såg dig som en vän. Lyckades kasta bort mina politiska åsikter för ett tag och verkligen tycka om dig. De andra vet jag inte om jag någonsin tyckte om, jag brydde mig om dem, men de kunde aldrig nå in till mitt hjärta. De skulle bli mina fiender snart och jag hade inte råd att bli vän med fiender.

Utbildningen slut. Vi var nu spioner, hjältar. Jag kastades ut till Frankfurt för att samla information åt den östtyska säkerhetspolisen. Första dagen gick jag till polishuset och angav mig som kontraspion. De tog emot mig med mer än öppna armar. Allt gick som ett rus till mitt huvud. Äntligen kunde jag få skrika så högt jag ville, äntligen kunde jag få fritt hata det jag hatat så länge. Jag fick prata, läsa roliga

böcker och se på flera tv-kanaler. Jag hade fått som jag ville, Jan. Jag hade huggit en kniv i ryggen på mitt skuggland. Jag fick skada dem så mycket som möjligt. Ni såg bara på er nya värld med hat, ni föraktade imperialisterna och fascisterna. Jag älskade varenda minut av tillvaron. De försåg mig med falska uppgifter från maktens korridorer i Frankfurt för att ge till säkerhetspolisen i öst. Jag kom tillbaka till Frankfurt med äkta information från öst. Det var som en riktig film. Jag glömde bort er och lät er falla bort tillsammans med min barndoms tysthet, mitt gamla hus, mina föräldrar. Ni blev ett med mitt gamla liv som fånge.

En ölkällare i Hamburg. Runt bordet satt vi. Du var glad över att träffa oss och jag var glad över att träffa dig. Du var som du alltid hade varit. En märklig känsla av överlägsenhet kom över mig, jag kände mig starkare än er andra, för jag visste något ni inte visste. Ni trampade i era gamla hjulspår och trodde fortfarande på de grånade herrarna i Moskva och på pipskägget. Jag visste att allting höll på att rämna. Vi pratade om just ingenting, eller vi pratade om allt som vi inte ville prata om. Gamla minnen, roliga historier, men inte om något viktigt. Helt dött. Sedan såg jag aldrig dig mer. Något ryckte bort dig. Jag vet inte vad som gjorde det. Jag fick ett brev där de sade att du hade avlidit. Det var allt. Ingen begravning, inga vita liljor eller vackra ord. Bara ett kort konstaterande. Om du ändå kunde berätta, säga vad som hände och hur du var precis innan du dog. Var du rädd eller var du stark och fast i blicken?

Efter det kändes allt inte lika bra längre, något var borta. Jag kunde inte hjälpa att känna skuld för vad som hänt dig. Jag vet att du skulle tycka det var löjligt, men det kändes som om vi inte tog hand om dig så bra som vi kunde gjort. Vi kunde ha ringt eller skickat brev, jag kunde ha bett någon av mina kontakter att ta hand om dig. Se till så att du inte gjorde något dumt. Man får inte välja vilka som försvinner först, men av oss fem hade jag hoppats att det inte skulle bli du. Min stackars pojke. Var det någon av oss som dödade dig, Jan? Hade jag som stod på den andra sidan någon skuld i vad som hände? De kan ha hittat din adress hemma hos mig, eller jag kan ha lämnat ut något jag inte skulle. Jag var ju på fiendens sida, Jan! Varför pratade du ens med mig? Varför ville du att jag skulle komma och träffa er på den där ölkällaren i Hamburg och varför kom jag dit?

Om jag hade låtit bli att komma hade det kanske inte skett. De visste kanske att jag kände dig. Du skulle inte ha satt dig fast så i min själ, du skulle ha förblivit en skugga som de andra. Min vilja att bli av med tystnaden hade gjort mig

till den tystaste av er alla. Mitt arbete var att vara tyst och lyssna. Nej, jag fick inte skrika så som jag ville, jag fick inte skrika ut allt mitt hat. Det förblev ett tyst vapen. När skall jag få skrika? Allt är gråa, tysta skuggor, som inte går att skrika åt. Förbli en skugga, Jan. Inte den glada, färgstarka unga pojken på logementet, förbli alltid en skugga. Pojken på logementet får mig att gråta, Jan. Du vill inte få mig att gråta, eller hur? Om jag har dödat dig ber jag om förlåtelse. Förlåt för att jag förrådde dig, jag glömde av dig. Trodde du var fienden.

Det var längesen du dog nu, tjugosju år sedan. De rev muren för fjorton år sedan. Det kunde du inte tro. Allt är nytt, du skulle inte känna igen din hemstad längre. Stora skyskrapor överallt och en stor glaskupa på riksdagsbyggnaden. Allt är glas och färg, inga skuggor mer, Jan. Vi lever som ett land tillsammans nu igen. Igen och igen, jag hade aldrig sett oss som ett land innan, inte du heller. Vi har det ganska bra i vårt nya land. Jag jobbar inom politiken, socialdemokraterna, det går sådär, det är de som styr nu, men inte så länge till skulle jag tro. Jag säger inte mycket nu heller, men det gör inget, jag är för gammal för att skrika nu. Nej, några barn fick jag aldrig, jag vet inte om jag ville ha några, de skulle bara bli tysta och konstiga i huvudet. Vi försöker glömma och komma ihåg på en gång. Ingen vill minnas, men vi måste. Allt är så annorlunda, det gamla är som bortblåst. Jag lyckades till slut, gjorde jag inte? Folkmassorna som välldes in över gränskontrollerna den där decembernauten. Fyrverkerier och öl. Våra nya vänner från den andra sidan omfamnade oss medan världen tittade på från sina tv-apparater. Tillsammans hade vi brutit ner en mur av järn och kallt krig. Politik, Jan. Allt var politik.

Jag går ner ibland till det som finns kvar av din älskade mur. De har målat den i glada färger. Grönt, blått, gult och rött. Varje segment är ett konstverk säger de, turisterna tittar och fotograferar. De apar sig eller står tysta och tankfulla inför den gamla symbolen, stadens ärr. Vårt stora ärr. Du står där bredvid mig ibland och skrattar. Skrattar som den lille pojken på logementet, skrattar åt betongens dansande färger. Under alla färger finns allt det gråa kvar, Jan. Armerad betong, grå som himlen.

2 juni 2003

Maria,

Löftet om att aldrig släppa taget, att alltid hålla sig kvar gäller än. Vi vet alla att vi menade vad vi sade och löften är till för att hållas. Tillräckligt mycket vatten har flutit under broarna för att vi skall kunna mötas igen och tala om vad som hände med oss. Det är svårt för oss alla att riva upp gamla sår men för att kunna leva vidare är det tyvärr nödvändigt. Vi har nog alla gått för länge i samma fotspår och det är dags att ta ett nytt kliv. Vi träffas om en vecka klockan 14.00 på Ludwigstraße 15, andra våningen.

*Hälsningar,
Thomas, Elsa, Erich*